

FER

Bruno Blašković, Martin Dadić,
Damir Pintar, Mirko Randić,
Bojan Trkulja, Mihaela Vranić

Osnove elektrotehnike

ELEMENT

Sadržaj

1. OSNOVNI ELEKTRIČNI KONCEPTI	1
1.1. Električni naboj	2
1.2. Električna struja	3
1.3. Električni potencijal i električni napon	5
1.4. Električna snaga	7
Zadaci za vježbu 1.	9
2. OSNOVNI ELEMENTI STRUJNIH KRUGOVA	11
2.1. Aktivni elementi strujnih krugova	12
2.1.1. Idealni istosmjerni naponski izvor	12
2.1.2. Idealni istosmjerni strujni izvor	13
2.1.3. Naponsko-strujne karakteristike idealnih izvora	14
2.2. Pasivni elementi strujnih krugova	15
2.2.1. Otpornik	15
2.2.2. Kondenzator	21
2.2.3. Zavojnica	22
Zadaci za vježbu 2.	24
3. TOPOLOGIJA STRUJNIH KRUGOVA I KIRCHHOFFOVI ZAKONI	27
3.1. Idealizirani elementi u strujnim krugovima	28
3.2. Fizička reprezentacija spoja i električna shema	28
3.3. Osnovna građa mreže	29
3.4. Referentni smjerovi i polariteti	33
3.4.1. Referentni polaritet za naboj	34
3.4.2. Referentni smjer struje	34
3.4.3. Referentni polaritet za napon	35
3.4.4. Smjer energije u električnoj mreži	36
3.4.5. Referentni smjer za snagu	37
3.4.6. Referentni smjerovi i polariteti za dvopolne elemente	38
3.4.7. Primjena potencijala u rješavanju strujnih krugova	39
3.5. Serijski i paralelni spoj	42

3.6. Kirchhoffovi zakoni	43
3.6.1. Prvi Kirchhoffov zakon	43
3.6.2. Drugi Kirchhoffov zakon	47
3.6.3. Rješavanje istosmjernih mreža primjenom Kirchhoffovih zakona	49
Zadatci za vježbu 3.	56
4. REALNI IZVORI, SNAGA I IDEALNI MJERNI INSTRUMENTI	59
4.1. Realni naponski i strujni izvor	60
4.1.1. Modeli realnih izvora	60
4.1.2. Transformacija realnih izvora	64
4.2. Snaga u istosmjernim strujnim krugovima	67
4.2.1. Snaga na aktivnim i pasivnim elementima	67
4.2.2. Snaga na realnim izvorima i stupanj korisnosti	68
4.2.3. Teorem maksimalne snage	70
4.3. Idealni mjerni instrumenti	72
Zadatci za vježbu 4.	76
5. IZMJENIČNE (SINUSNE) VELIČINE I FAZORI	77
5.1. Vremenski promjenjive veličine	78
5.1.1. Efektivne vrijednosti struja i napona	82
5.2. Elementi i idealni dvopoli	84
5.3. Dvopoli	86
5.3.1. Omski otpor R	86
5.3.2. Induktivitet L	87
5.3.3. Kapacitet C	87
5.3.4. Idealni sinusni naponski izvor	88
5.3.5. Idealni sinusni strujni izvor	88
5.3.6. Što dalje?	89
5.4. Rješavanje mreža sa sinusnim izvorima	90
5.4.1. Pokus: serija RL s istosmjernim i sinusnim izvorom	90
5.4.2. Pokus: serija RC s istosmjernim i sinusnim izvorom	91
5.4.3. Sinusni izvor i serija RLC – analiza u vremenskom području	92
5.5. Prikaz sinusnih veličina u kompleksnoj domeni	95
5.5.1. Sustav rotirajućih vektora	96
5.5.2. Fazori, transformacija sinusnih funkcija u kompleksnu domenu i obratno	99
5.5.3. Mjerenje struje i napona kod sinusnih izvora	100
5.5.4. Otpor R	100
5.5.5. Induktivitet L	103
5.5.6. Kapacitet C	105

5.6.	Kirchhoffovi zakoni i fazori	108
5.6.1.	Kirchhoffov zakon za struje	109
5.6.2.	Kirchhoffov zakon za napone	110
	Zadatci za vježbu 5.	113
6.	IMPEDANCIJA, ADMITANCIJA, KIRCHHOFFOVI ZAKONI U SINUSNIM STRUJNIM KRUGOVIMA	117
6.1.	Uvod	118
6.2.	Impedancija i admitancija	118
6.2.1.	Impedancija	118
6.2.2.	Trokut impedancije	120
6.2.3.	Admitancija	121
6.2.4.	Trokut admitancije	122
6.2.5.	Naponi i potencijali u kompleksnoj ravnini	123
6.3.	Kirchhoffovi zakoni u matricnom obliku	124
6.3.1.	Kirchhoffov zakon za struje	124
6.3.2.	Kirchhoffov zakon za napone	125
6.3.3.	Impedancija \underline{Z}	129
6.3.4.	Serijski spoj admitancija \underline{Y}	129
6.3.5.	Paralelni spoj impedancija \underline{Z}	129
6.3.6.	Paralelni spoj admitancija \underline{Y}	130
6.4.	Fazorski (vektorski) dijagram	130
6.5.	Topografski dijagram	139
6.5.1.	Dinamički prikaz – mjesni dijagram	150
	Zadatci za vježbu 6.	154
7.	SNAGA U IZMJENIČNIM STRUJNIM KRUGOVIMA	165
7.1.	Snaga i energija u krugovima izmjenične struje	166
7.2.	Trenutačna snaga $p(t)$ u mreži sa sinusnim izvorima	167
7.2.1.	Trenutačna snaga $p(t)$ na impedanciji \underline{Z}	169
7.2.2.	Trenutačna snaga $p(t)$ na čistom omskom otporu R	172
7.2.3.	Trenutačna snaga $p(t)$ na čistom induktivnom reaktivnom otporu X_L	173
7.2.4.	Trenutačna snaga $p(t)$ na čistom kapacitivnom reaktivnom otporu X_C	176
7.3.	Izračun snage u kompleksnom području	179
7.4.	Trokut snage	180
7.5.	Faktor snage	182
7.6.	Kompenzacija reaktivne snage	183
7.7.	Ukupna radna, reaktivna i prividna snaga	185

7.8. Sažetak: snaga na impedanciji	187
7.9. Mjerenje snage: vatmetar	190
7.10. Prilagođenje na maksimalnu snagu	192
7.10.1. P_{maks} na impedanciji Z_t	192
7.10.2. P_{maks} kada je Z_t čisti omski otpor R_t	194
Zadatci za vježbu 7.	195
8. EKVIVALENTNE TRANSFORMACIJE, NAPONSKO I STRUJNO DJELILO	199
8.1. Serijski i paralelni spoj elemenata	200
8.1.1. Serijski i paralelni spoj otpornika	203
8.1.2. Serijski i paralelni spoj kondenzatora i zavojnica	209
8.1.3. Serijski i paralelni spoj impedancija	213
8.1.4. Ulazni otpor (impedancija)	216
8.2. Transformacije spojeva u zvijezdu i trokut	219
8.3. Transformacije realnih izvora	227
8.4. Naponsko i strujno djelilo	234
8.4.1. Naponsko djelilo	234
8.4.2. Strujno djelilo	239
9. FREKVENCIJSKE KARAKTERISTIKE ELEKTRIČNIH KRUGOVA I REZONANCIJA	245
9.1. Periodični nesinusni naponi i struje	246
9.2. Periodični nizovi impulsa	251
9.3. Složeni valni oblici	254
9.4. Omjerni faktori	256
9.5. Harmonički složeni valni oblici	257
9.6. Efektivne vrijednosti i radna snaga harmonički složenih valnih oblika	261
9.7. Frekvencijske karakteristike RC i RL krugova	264
9.8. Frekvencijske karakteristike serijskog RLC kruga	272
9.9. Frekvencijske karakteristike paralelnoga RLC kruga	286
Zadatci za vježbu 9.	301
10. METODE ANALIZE ELEKTRIČNIH MREŽA	307
10.1. Uvod	308
10.2. Metoda konturnih struja	308
10.3. Metoda napona čvorova	317
10.4. Primjena metoda za analizu mreža u praksi – SPICE i EMTP programski paketi	326
10.5. Metode analize električnih mreža i primjena na probleme u praktičnoj primjeni	328
Zadatci za vježbu 10.	323

11. METODA SUPERPOZICIJE, THÉVENINOV I NORTONOV TEOREM	329
11.1. Linearnost elementa i linearnost mreže	330
11.2. Metoda superpozicije	336
11.2.1. Primjena metode superpozicije	337
11.3. Théveninov teorem	347
11.3.1. Dokaz Théveninova teorema	353
11.3.2. Théveninov teorem i nelinearni element u krugovima	358
11.4. Nortonov teorem	361
12. TROFAZNI SUSTAVI	365
12.1. Uvod	366
12.2. Trofazni izvori	366
12.3. Trofazna trošila i trofazni sustavi	369
12.3.1. Trofazni spoj u zvijezdu	369
12.3.2. Trofazni spoj u trokut	373
12.4. Snaga u simetričnim trofaznim sustavima	376
12.4.1. Snaga u simetričnom spoju u zvijezdu	376
12.4.2. Snaga u simetričnom spoju u trokut	377
12.4.3. Trenutačna snaga u simetričnom spoju	377
12.5. Riješeni primjeri	379
Zadaci za vježbu 12.	383
13. MEĐUINDUKTIVNO POVEZANI ELEKTRIČNI KRUGOVI I TRANSFORMATOR	389
13.1. Međuinduktivitet u električnim krugovima	390
13.2. Transformacije krugova s međuinduktivitetima	392
13.3. Načelo rada transformatora	398
13.4. Idealni transformator	400
Zadaci za vježbu 13.	408
14. PRIJELAZNE POJAVE U KRUGOVIMA PRVOGA I DRUGOGA REDA	411
14.1. Uvod	412
14.2. Prijelazne pojave u krugovima prvog reda s induktivitetom po uključenju na izvor stalnog napona	413
14.3. Prijelazne pojave u krugovima prvog reda s induktivitetom po isključenju izvora napona	416
14.4. Prijelazne pojave u krugovima prvog reda s kapacitetom po uključenju na izvor stalnog napona	418

14.5. Prijelazne pojave u krugovima prvog reda s kapacitetom po isključenju izvora napona	422
14.6. Snaga kod prijelaznih pojava u krugovima prvog reda	424
14.7. Prijelazne pojave u krugovima drugog reda po uključenju na izvor stalnog napona	425
14.8. Prijelazna pojava u RL spoju po uključenju na izvor sinusnog napona	431
Zadaci za vježbu 14.	435
15. DODATAK	439
15.1. Izvod frekvencije maksimuma kod rezonantnog nadvišenja u serijskom RLC krugu	440
15.2. Nadomjesne sheme realnih pasivnih elemenata	442
15.2.1. Realne zavojnice	442
15.2.2. Realni otpornici	444
15.2.3. Realni kondenzatori	445
15.3. Realni transformator	446
15.4. Ispravilački spojevi s diodom	447
15.5. Operacijska pojačala	451
16. MATEMATIČKI DODATAK	457
Rješenja zadataka	461
Literatura	473
Kazalo pojmova	475